

TEBBET

﴿ ۱۱۱ ﴾ سُورَةُ الْمَسَدِ

Bu « تَبَّتْ » Sûresi ki « مَسَدٌ » Sûresi de denilir, bilâ hılâf Mekkîdir. Buharî, Tirmizî ve daha başkaları İbni Abbastan rivayet etmişlerdir ki: « وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ », âyeti nâzil olunca Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem Safaya çıkıp « يَا صَبَاحَاهُ » diye nida etmişti, bu kim dediler, başına toplandılar, onlara ne dersiniz? Ben size şu dağın arkasından bir takım âtlar çıkacak diye haber versem beni tasdîk edermisiniz? Buyurdu, biz sende bir yalan tecrübe etmedik, dediler, öyle ise ben sizi önümde şiddetli bir azâb ile inzar ediyorum, buyurdu. Ebu Leheb, « تَبَّأ لَكَ = yuh sana! » Bizi bunun içinmi topladın? Dedi ve kalktı, bunun üzerine « تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّط » nâzil oldu, ba'zı rivayetlerde onu söylemekle beraber iki eliyle bir taş alıp Resulullah'a atmak da istemişti. Beyhekînin Delâilde yine İbni Abbastan bir rivayetinde: Ebu Leheb ş'bdan çıkıp Kureyşe müzahir olduğu zaman, Muhammed, bize olduğunu görmediğimiz bir takım şeyler va'dediyor, ölümden sonra olacağını za'm eyliyor, benim elime ne koydu!... Deyip iki elini üflemiş de, « تَبَّأ لَكُمْ = yuf size » ben sizde

Muhammedin söylediklerinden birşey görmüyorum, demişti. Bunun üzerine «

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ» nâzil oldu denilmiştir. Neysâburi, tefsîrinde: İbni Abbas demiştirki:

Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem

Sh:»6255

ilk ba'solunduğu vakit emrini gizli tutuyor, ve Mekke şıabında namaz kılıyordu, tâ «

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» emri nâzil olana kadar üç sene. O vakit Safaya çıktı, ya Âle

galib diye nida etti, onlar mescidden ona çıktılar, Ebu Leheb, işte Galib sana geldi, ne var yanında? Dedi,

sonra da Âle Lüey diye nida etti, Lüeyden olmyanlar döndü, yine Ebu Leheb işte Lüey geldi ne var? Dedi,

sonra ya Âle kilab dedi, sonra ya Âle kusay dedi, yine Ebu Leheb işte kusay sana geldi ne var yanında?

Dedi, o vakit buyurduki: Allah bana en yakın ma'şerimi, inzar eylememi emretti, en yakınlarım da sizlersiniz,

sizler «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» demedikçe ben size ne Dünyadan bir hazza ne Âhıretten bir nasıbe

mâlik değilim, onu dersiniz Rabbinizin indinde onunla lehinize şehadet edeceğim, bunun üzerine Ebu

Leheb «تَبَّ لَكَ» = yuf sana bizi onun içinmi çağırдын, dedi, bu Sûre nâzil oldu. Bir de denilmiştir ki:

Resulullah, amucalarını toplamış onlara bir sahfede bir taam takdim etmişti, onlar onu istihkar ettiler, bizim

her birimiz bir koyun yer dediler, öyle ise yeyin buyurdu, yediler, doydular, yemekten az birşey eksilmişti,

sonra « **فَمَا عِنْدَكَ** »; senin yanında ne var? Dediler, onun üzerine onları İslâma da'vet etti, Ebu

Leheb de o söylediğini söyledi. Ve yine rivayet olunmuşturki: ben İslâma gelirsem bana ne var? Dedi,

müslimîne olan buyurdu, ben onlara tafdil olunmıyacakmıyım? Dedi, Nebiy sallallâhü aleyhi vesellem ne

ile tafdil olunacaksın? Buyurdu, o vakit Ebu leheb: «benimle başkasının müsavî olacağı bu dîne yuh olsun

« **تَبًّا لِهَذَا الدِّينِ الَّذِي يَسْتَوِي أَنَا وَغَيْرِي** » dedi «

« **تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ** » nâzil oldu. Târikî Muharibîden de şöyle mervîdir: demiştir ki:

Resulûllahı Zil'mecaz çarşısında gördüm: « **يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** » deyin

felah bulasınız» diyordu arkasında da bir adam ona taş atıyordu ökçelerini kanatmıştı, onu dinlemeyin

diyordu. Bu kim? Dedim, Muhammed ve amucası dediler. Yine İbni Abbas demiştir ki:

Ebu

Sh:»6256

Leheb, Peygameber hakkında o, sâhirdir diyerek kavmı ondan soğutur, görüşmeden giderlerdi, çünkü

kabîlenin pîri ve Peygamberin babası gibi olduğundan ittiham edilmezdi, fakat bu Sûre nâzil olup da

iřitince gadab ile řiddetli adavet ızhar etmeęe bařlamıř ve ondan dolayı müttehem olup artık ResulŰllah aleyhine sŰzŰ kabul edilmemeęe bařlanmıř, bŰtŰn sa'yi bořa gitmiřti **اه**. Bu rivayetlerin cem'inde bir mŰnâfat yoktur, sebebi nŰzul gerek birisi ve gerek hepsi, her hangisi olursa olsun bu SŰre evvel nâzil olan SŰrelerdendir. Hattâ yukarıda geçtięi vechile **« وَالضُّحَىٰ »** dan evvel nâzil olmuřtur. BŰyle iken burada Peygamberin zafer ve muvaffakiyyetiyle ona kŰfr ve adavet edenlerin bařında bulunan amucası Ebu Lehebin hal ve akıbeti yanyana getirilerek nusrat ile hızlânin, řŰkran ile kŰfranın, husni hâtime ile sŰi hâtimeinin fark ve mŰkayesesini yakından gŰsterilmek, bir de Peygamberin vefatından sonra dahi dŰřmanlar fitne çıkarmak isteseler de dîninin beka ve intıřarına mani olamayacaklarına iřaret olmak Űzere âhirden evvele ircaı nazar ettirilmek, sonra da ihlâs ve Muavvizeteyn ile Kur'an hatm olunmak Űzere bu SŰre Nasır SŰresinin ardınca konmuřtur.

Âyetleri - Beřtir.

Fasılası - **ب ٥٠ د** harfleridir.

تَبَّتْ tebabdandır. Tebab, helâk ve helâke gŰtŰren husran, ve emegi bořa çıkıp mŰradına

irmemek; ya'ni muvaffakiyyetin ziddi olan haybet, yuf olmak, yuh olmak, berbad olmak ma'nalarına gelir, «

تَبَّأَ لَكَ، تَبَّأَ لَهُ» ta'birleri yuf ona, yuh sana gibi levm ve bed duâ makamında kullanılır.

Buharîde tebab; husran, tetbîb: tedmîrdir dir, Râgıb tebab: husranda istimrardır, demiş, ekser müfessirîn

de helâke götüren husran veya helâk demişlerdir.

Sh:»6257

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿١﴾ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿٢﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ
وَمَا كَسَبَ ﴿٣﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٤﴾ وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ
الْحَطَبِ ﴿٥﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ﴿٦﴾

Meali Şerifi

Yuh oldu iki eli Ebu Lehebin, kendi de yuh 1 Ne malı fâide verdi ona ne kazandığı 2 O bir alevli ateşe

yaslanacak 3 karısı da, odun hammalı olarak 4 Gerdanında bir ip ki fitillisinden 5

1. ﴿تَبَّتْ﴾ tebâb oldu - bu fiil esasen ihbara mevzu' olmakla beraber ibare veya işaretiyle inşa

dahi olur. İnşa olması ya tekvînî surette husranı inşa yâhud Arabın urfû üzere « قُتِلَ الْإِنْسَانُ »

kahr olası gibi bed duâ üslûbunda husran ve helâke istihkakı anlatarak lâzımı olan zemm-ü takbihi inşa

ma'nâsında olur. İlk nüzule nazaran çokları bu ma'nâyâ haml eylemişlerdir. Bundan dolayı elleri kurusun

diye terceme edilmesi de şâyi' olmuştur, eli kurusun ta'biri daha ziyade « شَلَّتْ يَدُهُ » ya'ni eli çolak

olsun ma'nâsında zâhirdir, bununla beraber mecaz olarak müflis olsun, elinde avucunda bir şey kalmasın,

tutacağını tutamasın, her tuttuğu boşa çıksın, gibi husrana duâ ve inkisar makamında da kullanılır ki böyle

terceme edenlerin maksadı da odur. Bunu yuf olsun, yuhe gitsin berbad olsun diye ifade etmek, «

تَبَّأَ لَهُ » de olduğu gibi tebâbın

Sh:»6258

ma'nâsına daha uygun görünür. Ancak Ebu Leheb Bedri müteakib ye's ü hirman ile vefat etmiş olup «

إِذَا جَاءَ » Sûresinin nüzulünde onun husran ve helâki tehakkuk etmiş bulunduğu cihette bu Sûrenin

tertibde buraya konulması bunda ihbar ma'nâsı maksud olduğuna ve hattâ Peygamberin bu şanlı vefatiyle

dahi Ebu Lehebin muradı hasıl olmayıp bil'akis husranı gittikçe daha ziyade tehakkuk etmiş olacağına bir

işareti tezammun eder, bu da lâzımı olarak yine zemm-ü takbîhi dolayısıyla ifade etmesine mani' de olmaz,

ya'ni sade yuf olsun değil, yuf oldu, yuhe gitti iki eli -sağdan soldan, gerek müsbet, gerek

men'fi, gerek tutmak, gerek itmek için kullanmak istediği bütün erbab ve vesaiti, gerek Dünyaya gerek dîne

uzatmak istediği eller ikisi de husrana düştü, o Peygamberin zaferine ve hak dîninin izharına mâni' olmak

ve küfre sarılmak için müraceat ettiği maddî ma'nevî her şey kendi aleyhine çıktı da yuh diye üfllediği elleri

hakikaten yuh oldu Ebi Lehebin- Peygambere küfr-ü adavette ileri giden ve dîni

islâmın neşrine mani' olmak için her türlü fitne ve fesad ateşlerini alevlendirmeğe çalışan Ebu Cehil ve

emsali azgın kâfirlerin küfr-ü tuğyanları Kur'anda anlatılmış olmakla beraber hiç birinin adı sarahaten zikr

edilmemiş olduğu halde Ebu Lehebin bilhassa zikr olunması, hem de Peygambere dair olan « نَصْرٌ »

Sûresiyle Allaha dair olan Ihlâs Sûresi arasında zikr edilmesi şayanı dikkattir, bu

EVVELA: ona « وَأَمْتَا زُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمَجْرُمُونَ » mazmunu üzere bir temâyüz

vermektir. Onun Peygamber ile Allah arasına girmek, fevzine mâni' olmak isteyen âteşin düşmanlar

arasında kale alınmağa değer bir imtiyazı mahsusu hâiz bulunduğunu iş'ar eder. Çünkü Ebu Leheb

Peygamberin baba bir amucası olmak haysiyyetiyle bir şerefi mahsusu

Sh:»6259

hâiz bulunuyordu. Böyle iken bu şeref ve ni'metin kadrini takdir etmediği ve ona yardım edecek yerde

bil'akis mani' olmak için küfr-ü adâvetle ateş püskürmek isteyenlerin önünde düştüğü cihetle bunun

hepsinden ziyade te'essüfe şayan olduğunu ihtar ederek yine Peygamberin şanını tebci ve neseb şeref-ü

haysiyetlerin fevkında olan cilveli hakkın büyüklüğüne tenbih olur.

SANİYEN: Ebu Leheb, şahsı gösteren bir künye olmakla beraber lügaten bu terkinin asıl mefhumu alev

babası demek olması itibariyle bunun Peygambere ve islâma karşı ateş püskürmek isteyip de kendini

Cehenneme atmış olan kâfirlerin cümlesinin mümessili ma'hasında olmak haysiyetiyle onun husranı

hepsinin husranına misal yapılmıştır ki: «

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتِمَّ
نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ» mazmununa işaret olur. Künyeler ismialem olmakla beraber

yerine göre Hâtimin cûd ile Ebu Hanîfenin ilm ile işihârı gibi vasfiyyet ifade edebildiklerinden dolayı ilmi

me'anîde Ebu Leheb isminin de ateş babası demek olmasından dolayı kinâye suretiyle «Cehennemî»

vasfına delâlet eylediği meşhur bir misal olarak söylendiğine ve kinâyeler hakikatin iradesine mani'

olmayacağına binaen burada bu ma'nanın ehemmiyeti mahsusası vardır. Ya'ni maksad yalnız Ebu

Lehebin şahsını söylemekten ibaret olmayıp vasfına ve bu vasıfta ona benziyenlerin hallerine de işaret

edilmiş demek olur. Onun asıl ismi Abdül'uzzâ ibni Abdilmuttalib iken yanakları pek kırmızı olduğu için

ateşe teşbih olunarak Ebu Leheb denilmiş, bu künye ile şöhret bulmuştu, pek âteşîn, çok ateşli demek gibi

bu alev babası künyesi ona bidayeten yüzünün parlaklığı veya cevvaliyeti, hiddet ve şiddeti i'tibariyle bir

medh vasfı mülâhaza olunarak verilmiş, fakat bunun hakikatinde bir ateş kaynağı olmak veya ateşi sevmek

ma'nası bulunduğu ve ateşin en şiddetlisi de Cehennem ateşi olduğu için efal ve

harekâtı

Sh:»6260

i'tibariyle onun neticesi kendini ateşe sürükliyerek Cehennemîlik unvanı olmuş, ehli Cehennemın babası

olmak ma'hasına mesel olmak üzere kullanılmıştır. Burada bu nüktenin maksud olduğuna bilhassa «

سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ» ile tenbih buyurulmuştur. Ya'ni Peygamberin amucası olmak

gibi yüksek bir neseb ve karabet ve haseb ve haysiyet şerefini hâiz olduğu halde iymana gelmeyip de ona

küfr-ü adâvette ısrar ettiğinden dolayı Ebu Lehebin hâli böyle husran olur, o neseb ve haseb onu

kurtarmazsa Peygambere buğz edip de tevbe etmiyen diğerlerinin ne kadar ebter ve bedbaht olacakları

ıbret nazariyle teemmül olunsun.

Keşşaf'ta derki: tekniye tekrim ifade ederken burada künye ile anılmasında üç vecih vardır: birisi ismiyle

değil, künyesiyle şöhretidir, ikincisi ismi Abdül'uzzâ olduğu için ondan udûl olunmuştur. Üçüncüsü meali «

نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ» olan ehli nardan olduğu için künyesi, hâline uygun olmasıdır. Şîrîre Ebüşşer,

hayır sahibine Ebülhayr denilmesi kabîlinden de Ebu Leheb denilir **اه**. Evet, Ebu Lehebin iki eli yuha,

husrana gitti, tebâb oldu **وتب** kendi de tebab oldu, -muradına iremeyip husran ile ziyan ve

helâk oldu, yuh oldu gitti. Ebu Leheb, Peygambere karşı Kureyş ile beraber olduğu halde hastalığından

dolayı Bedre bizzat iştirâk edememiş, fakat malen yardım ederek Ebu Cehlin kardeşi Âs ibni Hişamı bedel

göndermiş idi, kendisi adese denilen çiçek kabîlinden bir ıllete tutulmuş, Kureyşin kırıldığını haber alınca

Bedrden yedi gün sonra kahrinden helâk olmuştu. Âlûsî ve daha sairlerinin de nakl ettiği vechile Kureyş

adeseden tâuun gibi sakındıkları için sirayet korkusuyla ailesinden bile kimse yanına

yaklaşmamış,

Sh:»6261

ölüsü üç gün kalmış ve kokmuş idi, nihayet ârdan korktukları için Südanîlerden bir kaç kişiyi ücretle tutmuşlar, onlar götürüp gömmüşler, bir rivayette bir çukur kazıp ağaçlarla içine kakmışlar örtünciye kadar da üzerine taş atmışlar, diğer bir rivayette çukur da kazmamışlar, bir divârın dibine dayayıp arkasından örtülünciye kadar taş atmışlardı.

Demek ki ondan on beş sene evvel Kur'anın haber verdiği gibi olmuştu, maamafih murad, sade böyle oluşundan ibaret değil, Dünyada maksadına nâil olamadığı gibi Âhırette çekeceği azâbdan dolayı cismanî ve ruhanî her vechile ebedî husrana düşerek ziyan ve helâk olmasıdır.

2. ﴿مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ﴾ - bu « ما » istifhamı inkârî veya doğrudan doğru nâfiyedir, ve husranını

iyzahtır. Ya'ni ne fâide verdi ona? Hiç bir fâide vermedi- onu kurtaracak hiç bir hayra yaramadı

﴿مَالُهُ﴾ malı ﴿وَمَا كَسَبَ﴾ ve kazandığı, yâhud kazancı: meksûbatı veya kesbi -bu « ما »,

mevsul veya masdariyyedir. Maamafih evvelki gibi istifhamı inkârî veya nâfiye olması da melhuzdur. Ne

fâide verdi ona malı? Ve ne kazandı? Onu felâketten kurtaracak hiç bir şey'e yaramadı ve kendisi hiç bir

hayır kazanmadı demek de olabilir, lâkin «malı da fâide vermedi ona, kesbi de» ma'nâsına olmak, iki elin husranını beyana daha muvafıktır. Malı sermayesi, kesbi de sermayesinden kazandığı kâr, hasılât ve varidât, yâhud kazanmak için tuttuğu kazanç yolu, ticaret ve saire; yâhud malı babasından mîras aldığı mal, kesbi kendi kazandığı, yaptığı işler; yâhud daha zâhiri malı eskisi ve yenisi bütün malına, kesbi ve kazandığı da gerek malından sarf ve istihlâk ve gerek sair erbabdan intifa' suretiyle fikir-ü arzusuna göre kendi hesabına ettiği istifade, aldığı hazz-u nasîb, ya'ni sa'y-ü

Sh:»6262

ameli, çektiği emeği ile yaptığı işler ve nâil olduğu şeylere şâmil olmaktır ki bunda kesb-ü iradesi tealluk ederek gaye edinip vâsıl olduğu bütün meksûbâtı: evlâdı, mevkii ictimâisi, ı'tikadınca kendine, kavmına, âdetine iyilik namına yaptığı işleri, sonra Peygambere karşı yaptığı keyd-ü adavet hepsi dahil olur. İbni Abbastan: mâ kesebi, veledidir, ve nakl olunmuştur ki: Ebu Lehebin oğulları niza' ederek kendisine muhakeme olmuşlar, derken yanında birbiriyle çarpışmağa başlamışlardı, Ebu Leheb kalkıp ayırmak için aralarına girmişti, birisi itiverip düşmüştü, bunun üzerine gadabe gelip «çıkarınız yanımdan bu kesbi habîsi» demişti. Bir hadîsi şerifte de: «

إِنَّ أَطْيَبَ مَا يَأْكُلُ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ = her

adamın yiyeceğinin en temiz kesbindendir, evladı da kesbindendir, diye vârid olmuştur, Dahhâkten:

«mâkesebi, ameli habîsi, ya'ni Resulullah'a adâvette keydidir diye, Katâdeden de: mâkesebi, iyilik

yapıyorum zanniyle yaptığı amelidirki «

«وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

ma'nasındadır. Diye nakledilmiş ve rivayet olunmuşturki «eğer kardeşimin oğlunun söylediği hakk ise ben

ondan malımı ve evladımı fidye vererek kurtulurum» dermiş. Fakat bu ma'naların birisi diğerine münafi

değildir, maksad, tahsiys değil, misal demektir, kesb hepsine de şâmil olduğundan ma'na şöyle olmak

zâhirdir: ne malı ne de hiç bir kazancı kendisine fâide vermedi, onu husran ve helâkten kurtarmadı, zira: 3.

﴿سَيَصَلَّىٰ نَارًا﴾ o bir nâra yaslanacak ki -yarın Âhirette bir ateşe girecek ki

﴿ذَاتَ لَهَبٍ﴾ pek lehebli- gayet alevli, Dünyada misli görülmedik son derece şiddetli bir alev,

iltihabı olan bir ateş, ya'ni sade cisimleri yakan bir ateş değil, ruhları sarıp gönüllere muttali' olan «

«نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْعَدَةِ» buyurulan Cehennem ateşi

4. ﴿وَأَمْرَاتِهِ﴾ karısı da -ki Harbin kızı Ümmü Cemîl ve Ebu Süfyan ibni

Harbin kız kardeşi imiş, bu isimlerin ma'nalarındaki iymalar da şayanı dikkattir. Bu, « سَيْصَلَى » nın

tahtinde müstetir Ebu Lehebe raci' olan « هو » zamirine ma'tuftur, ya'ni Ebu Lehebin yalnız kendisi değil,

karısı da o ateşe yaslanacak. ﴿ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴾ - diğer kıraetlerin hepsinde « حَمَّالَةَ »

haber olarak ötre okunur, bu surette Ebu Lehebe ma'tuf olmayıp cümle ondan hal olur. Bizim Asım

kıraetinde ise üstün okunur, vâv atf olur, bunda iki vecih mümkündür:

BİRİSİ: « امرأه » den hal olmaktır ki karısı da odun hammalı olarak Cehenneme girecek, Ebu Lehebi

götürecek veya onun ateşinin alevini artırmak için Dünyada küfrüne, arzusuna hizmet ettiğiinden dolayı

Cehennemde de azâbına o suretle iştirâk ile hizmet edecek. Çünkü «

﴿ فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ
لِلْكَافِرِينَ ﴾ . ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا
أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴾

üzeri Cehennem odunu, çırısı kâfirler olduğundan küfre hizmet Cehenneme odun taşımak ma'hasında

olur, bu suretle onun sırtındaki Cehennem odunu da Ebu Lehebin kendisi olmak en baliğ ma'ha olur.

İKİNCİSİ: zemm üzere mansub olarak «ya'ni o hamaletelhateb karı» demek olmalıdır. Bu surette «

﴿ وَامْرَأَتَهُ ﴾ de vakıf câizdir. Bunda da hatabdan murad Ebu Leheb olmak gerekir. Bundan başka bir de

« حَمَّالَةَ الْحَطَبِ » ta'biri nemmam, koğucu, öteye beriye lâf götüren fesadçı ma'nasına mecaz

olarak mesel olmuştur. Sahib Keşşaf derki: nas arasında nemîmelerle koğuculuk eden müfside «

يَحْمِلُ الْحَطَبَ بَيْنَهُمْ = aralarında odun taşıyor» denilir, beyinlerinde nâire iykad ediyor,

şerr iyrâs eyliyor demektir.

Netekim:

من البيض لم تصطد على ظهر لامة و لم تمش بين
الحى بالحطب الرطب

Sh:»6264

Diyen şâir bu ma'nayı söylemiş, bir yaş odun demesinde dumanı çok olacağından dolayı şerrin ziyade

olacağına işaret eylemiştir اه . Bu ma'na lisanımızda kundakçılık etmek ta'biriyle ifade olunur. «Yangına

körükle gitmek» ta'biri de buna müşabihtir. Lâkin lisanımızda «odun hammalı» ta'birinden biz bu ma'naları

anlamayız, sade bir tezlil anlarız. Bahusus izzet ve servet içinde büyümüş bir kadının odun hammallığı

etmesi acıklı bir sefalettir. Bundan koğuculuk, müfsidlik ma'nasını anlamak için ya kundakçı demek yahud «

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ» ta'birini terceme etmiyerek mesel halinde aynen söylemek daha muvafık olur.

Bu ma'naca hâl nare dühulün sebebi olan Dünyadaki hâl ile ta'lil de olmuş olur. Fakat asıl ma'na

Dünyadaki aile şeref ve haysiyetine ve servet-ü izzetine rağmen Âhıretteki sefalet ve hakaretini duyurmak

ve Ebu Lehebin arzusuna mutave'at edenler içinde en sakınması lâzım gelen karısının bile böyle ateş

çinde hakaretle kendisinin azâbını teşdide hizmet etmekte bulunduğunu ifade eylemek olduğu cihetle biz

diğer vecihleri de nazarı dikkate alarak odun hammalı diye anlatmayı daha vâzih gördük, zira bir de İbni

zeydden ve daha başkalarından rivayet olunmuşturki: Resulullahın geçeceği yola Ebu Lehebin karısı

geceleyn diken dalları bıraktırmak suretiyle ona ezâ etmek isterdi, onun için bu ta'bir ile tezlil edilmiştir.

Maamafih bu rivayet de onun Peygambere ezâ etmek ve dînin neşrine mani' olmak için kocasının fikrine

hizmet etmek üzere gizliden gizliye nemîme ve sair suretle iz'ac etmeğe çalıştığını temsilen bir ifade olarak

mülâhaza edilirse ma'naların hepsi birleşmiş olur. 5. ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ﴾ - Bu cümle de

«hammale» nin tahtinde müsteir « هِيَ » zamirinden hâldir. Ya'ni gerdanında ziynet yerine bir ip ki...

Cîd, boyun demek ise de unuk gibi sade boyun değil,

Sh:»6265

bilhassa gerdanlık gibi huliyyat ile süslü veya süslemeğe lâıyk güzel ra'na boyunlar hakkında söylenir,

onun için « فِی عُنُقِهَا » denilmemiş «ficiydiha» buyurulmuştur, gerçi burası tahkîr makamıdır «

وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِی أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا » gibi gull ve emsâli ile tezlil ve

tahkîr mevki'lerinde de unuk zikr olunur, lâkin burada onun hammalı diye tahkîrden sonra «

فِی عُنُقِهَا حَبْلٌ = boynunda bir ip» denilseydi ziyade bir ma'na olmazdı, halbuki «ciyd» şâirin: «

وَأَحْسَنُ مِنْ جِيدِ الْمَلِيحَةِ حُلِيِّهَا » dediği gibi ziynet ve medh ile söylenir, bu fark

lisanımızda da vardır. Biz de bu makamda «gerdan» ta'birini kullanırız, bu sebeble burada tahkîrden sonra

« فِی جِيدِهَا » denilmekle kadının kadınlık onurunu tehyic etmek suretiyle bu halin fecaatini bir telkin

vardır; binaenaleyh bunu sade boynunda bir ip diye anlamamalı «gerdanında o dilber boynunda gerdanlık

yerine bir ip» diye anlamalıdır ki «

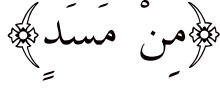
« أَوْ مَنْ يَنْشَوُا فِی الْحَلِيَّةِ وَهُوَ فِی الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ » fahvası üzere

ziynet ile gerdanlıklara tezyin ve i'zaz edilerek yetiştirilen ve muhasame ve cidal mevki'lerinde

bulunmaması iktiza eden bir gerdanın hammallık ipi ile tezlil edilmesindeki hakaret ve tehekkümün

acılığındaki belâğat duyulabilsin. Fil'vakı' Saiyd ibni Müseyyebden ve saireden mervîdirki: onun

gerdanında cevahirden bir «kılâdei fâhire» kıymetli bir gerdanlık vardı. Öyle iken onun yerine bir ip ki

mesedden -sağlam elyaftan, kuvvetli tellerden bükülmüş, kıvratılmış, örülmüş

fitillisinden. Râgıbın Müfredatında: mesed, hurma cerîdinden, ya'ni: şahlarından ittihaz edilir de mesd

olunur, ya'ni fitillenir: sağlam bükülüp örülür lîfidir, «أَمْرًا مَمْسُودًا» de hılkati, habli memsûd ya'ni,

bükülmüş ip gibi dernekli kadındır أَهْ .

Bunun hasılı mesed, hurma lifinden bükülmüş sağlâm bir urgan demek oluyor. Lâkin Zemahşerî diyor ki:

mesed, iplerden fetli şedîd ile fetl edilmiş olândır. Ya'ni şiddetli bükülmüş olandır, lîften olsun, deriden

olsun,

Sh:»6266

başkalarından olsun şâir: «وَمَسَدٌ أَمْرٌ مِنْ أَيْانِقٍ» demiştir. «

أَهْ . رَجُلٌ مَمْسُودٌ الْخُلُقِ = hılkati memsûd adam, sağlam yapılı kavi adam demektir

Kamusta «mim» in fethi ve «sin» in sükûniyle «مَسَدٌ» ip bükme ve yolda bir düzeye cidd-ü teabla

sürüp gitmek ma'nasınadır, «مَسَدُ الْحَبْلِ» denilir, «fetelehu» demektir. Fethateynle «مَسَدٌ»,

demirden olan çarh okuna ve iğine denilir, ve hurma lifinden ve bir kavilde mukl ağacının lifinden bükülmüş

ipe ve bazılarınca mutlâka bükülmüş ipe denir, yâhud muhkem ve metîn bükülüp örülmüş olan ipe denir,

Besâirde beyanına göre «mesd» masdar ve fethateynle «mesed» isimdir, memsûd ma'nasıdır ki pek

muhkem örülmüş ipe denir. «

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ أَيْ جَعَلَ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ حَدِيدٌ قَدْ
لُويَ لِيًّا شَدِيدًا = ya'ni gerdanında şiddetli buruluşla burulmuş demir bir ip yapılmış olarak»

demektir **اهـ**. Demek ki mesed, esâsen memsûd ma'nasına olarak hurma veya mukl ağacının lifleri gibi

kuvvetli el'yaftan bildiğimiz kendir urganlar tarzında fitil fitil, kat kat bükülmüş kıvratılmış veya örülmüş

sağlam urgan demek olup sağlam, kuvvetli olmak ma'nasıyla kıl, deri demir gibi her hangi şeyden olursa

olsun ip halinde bükülmüş veya örülmüş olan muhkem ve metin telli, fitilli urgan ve halat ve zincir

mekulesinin hebsine de ıtlak olunmuştur. Burada da murad ipin maddesinden ziyade kuvvetini kıvraklığını

ifade olduğundan en kuvvetlisi olarak ne mülâhaza edilebilirse onu ihtar eder demektir. «

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا» mazmunu üzere Cehenneme giden

kâfirlere mev'ud olan da zincirler ve bağlardır. Bir gerdana gerdanlık yerine yakışan da bir zincirdir, fakat bir

odun hammalının sırtına aldığı odunu bağlayıp uçlarını gerdanlık yerine sarkıtacağı sağlam ipin de bir

zincir olması değil, liften bir urgan olması yakışıır.

Sh:»6267

Bu tasvirde kâfirin hassasiyyetine dokunan en acıkla manzaralardan birisi de budur: sırtında Cehennem odunu olan kocasını taşırken gerek iftihar ettiği gerdanlık ve gerek örgülü kıvrak saçlarının gerdanında sarkışı yanacağı ateşin odununu kendi taşıyan bir odun hammalının boynuna düğümleyip geçirdiği tazyiki kuvvetli lif urganının fitil fitil boynundan sarkışı halinde tasvir olunmuş, Dünyada Allah yoluna sarf olunmayan o servet ve kesbin, o şükrü bilinmiyen şeref ve hasebin akıbetindeki hakaretle, zillet ve fecaatine bir mesel yapılmıştır. Ve işte o ateş babası Ebu Leheb parlaklığına ve bir takım meziyyetine rağmen Allaha ve Resulüne karşı küfr ocağı yakmak istediğinden dolayı o ateşe odun olarak böyle husran ve helâke gitmiş ve karısıyla beraber bu suretle âleme mesel olmuştur. Ta risâletin bidayetinde haber verilmiş olan bu hakikat böylece tehakkuk etmiş Resulullahın tebliğ ettiği vechile Allahın birliğine iyman etmediği için onun şefaatinde müstefid olamamış, ne nesebinin şerefi, ne de mal ve kesbi gibi hasebinin kuvveti ile kendini

husrandan kurtaramayıp ona « تَبَّأ لَكَ » dediğine tevbe de nasîb olmayıp böyle tebâb olmuş

gitmiştir. « نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْخَاتِمَةِ » Şimdi biri, tenbîh ve hamd ve istiğfar ile

Allaha giden, biri de husran

Sh:»6268

ve hakaretle ateşe giden iki akıbet böyle beyan ve hulâsa edildikten sonra o güzel hâtimeyeirmek ve o
tebâb-ü husrandan kurtulmak için yegâne çare Allah dînine sarılmak ve onun için de evvelâ tevhid ve ihlâs
ile Allahı, tanımak sonra da mâsivânın şerrinden onun hıfz-u inayetine sığınmaktan ibâret olduğu
anlatılarak ma'rifetullahda karar kılınmak üzere hâtime olarak da Allah, ta'rif edilerek tevhid ve ihlâs ile ona
iltica emrolunacaktır.